

Archeologisch bureauonderzoek
terrein Paulusschool

HOLLANDIA 315

COLOFON

Hollandia reeks nr.	315
Titel:	Archeologisch bureauonderzoek terrein Paulusschool te Castricum
Gemeente:	Castricum
Onderzoeksmeldingsnummer Archis:	43442
Hoekcoördinaten:	106262-507783 106345-507733 106326-507686 106244-507693 106247-507747
Auteurs:	E. Poulus
Uitvoering:	E. Poulus
In opdracht van:	team Bouwen, Wonen en Bedrijven, afdeling Dienstverlening, gemeente Castricum
Contactpersoon opdrachtgever:	H. Goverde-Bruins
Wetenschappelijke leiding:	P.M. Floore
Illustraties:	E. Poulus
Definitieve versie:	2010
Oplage:	8
ISSN:	1572-3151

© **HOLLANDIA** archeologen, Zaandijk 2010

HOLLANDIA archeologen
tuinstraat 27a
1544 rs zaandijk
☎ 075 - 622 49 57
✉ info@archeologen.com

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
2. Beleid	6
3. Doel en methoden van het bureauonderzoek	8
4. Aardwetenschappelijke gegevens	8
5. Historische situatie en cartografische informatie	13
6. Bekende archeologische waarden	16
7. Archeologische verwachting	21
8. Samenvatting en advies	22
9. Literatuur	23

Bijlage: Stappenplan archeologie

Afbeeldingen

Afbeelding 1: De ligging van het onderzoeksgebied	5
Afbeelding 2: Het plangebied op de monumentenkaart	7
Afbeelding 3: Castricum en het Oer-IJ in 2500 v. Chr. en 1500 v. Chr.	10
Afbeelding 4: Castricum en het Oer-IJ in 1000 v. Chr. en 750 v. Chr.	11
Afbeelding 5: Castricum en het Oer-IJ in 500 v. Chr., 100 AD en 1000 AD	12
Afbeelding 6: Kaart van J.A. Colom (1681), detail	13
Afbeelding 7: Kaart van J. Rollerus (1737)	14
Afbeelding 8: De positie van het plangebied op de kaart van Rollerus, detail	15
Afbeelding 9: De positie van het plangebied op de minuutkaart (1832)	15
Afbeelding 10: Het plangebied op de Cultuurhistorische Waardenkaart	16
Afbeelding 11: Het plangebied op de IKAW	17
Afbeelding 12: Waarnemingen en vondstmeldingen rondom het plangebied	18
Afbeelding 13: Archeologische onderzoeken rondom het plangebied	19
Afbeelding 14: Locatie opgraving Castricum-Oosterbuurt	20

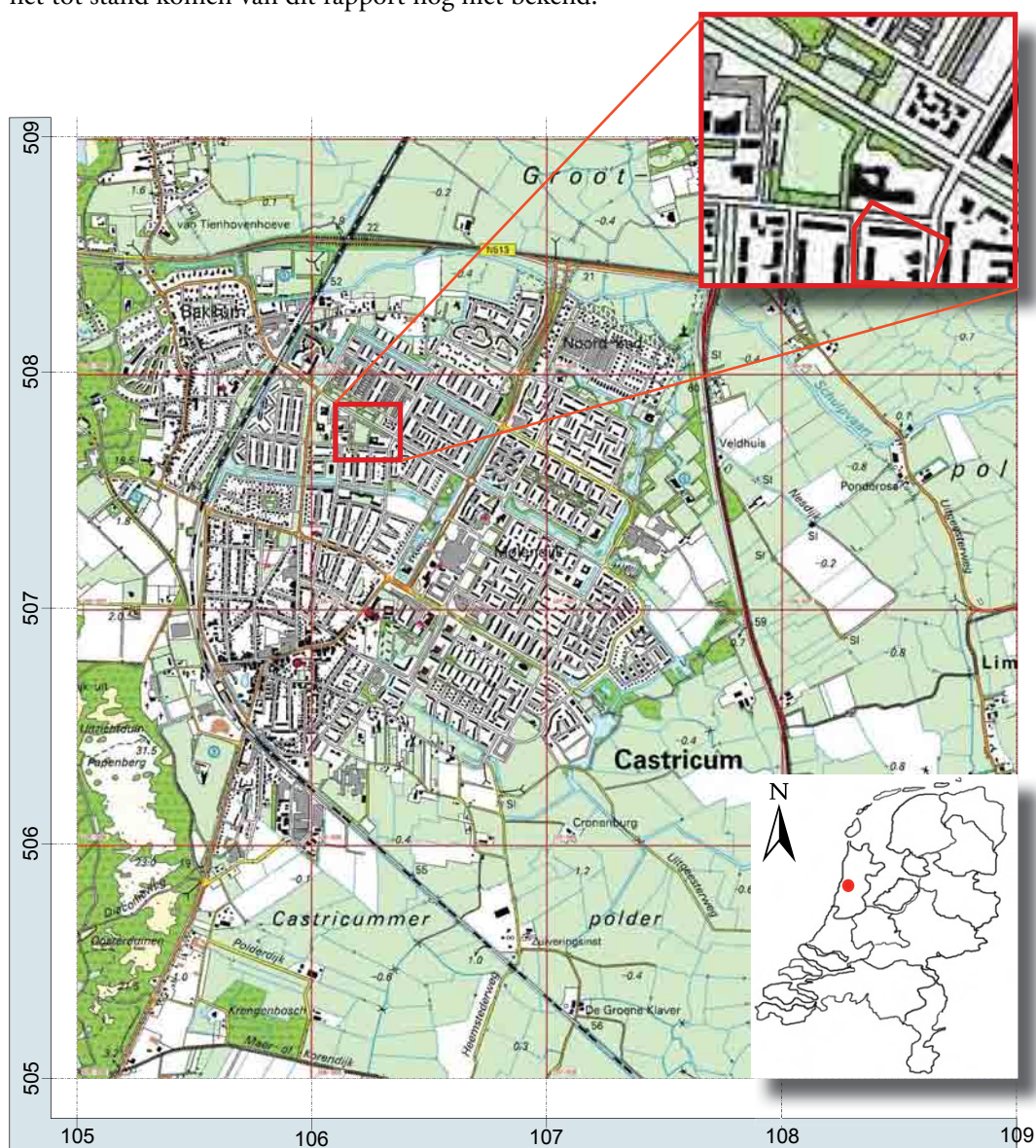
Tabellen

Tabel I: Aardwetenschappelijke gegevens	8
Tabel II: Geraadpleegd historisch kaartmateriaal	13
Tabel III: Archeologische (indicatieve) waarden	16
Tabel IV: Archeologische verwachting	21

1. Inleiding

In het kader van de verbouwing aan de Paulusschool te Castricum is door het Bouwen, Wonen en Bedrijven (afdeling Dienstverlening) van de gemeente Castricum, namens H. Goverde-Bruins aan Hollandia Archeologen opdracht verstrekt tot het verrichten van een archeologisch bureauonderzoek teneinde de aanwezigheid van eventuele archeologische waarden te bepalen.

Het plangebied betreft het terrein van de Paulusschool. Dit gebied wordt begrensd door de Oranjelaan, de Willem de Zwijgerlaan en de Eerste Groenelaan. De bestaande bebouwing zal worden afgebroken en vervangen door een nieuw schoolgebouw, een plein en bestrating, en groenvoorzieningen. De reikdiepte van de geplande werkzaamheden was ten tijde van het tot stand komen van dit rapport nog niet bekend.

Afbeelding 1: De ligging van het onderzoeksgebied (rood omkaderd) op de topografische kaart en in Nederland

2. Beleid

Cultuurhistorie

Het beleid van de Provincie Noord-Holland richt zich op het leesbaar houden en maken van cultuurhistorie. Uitgangspunt daarbij is dat cultuurhistorie geen belemmering hoeft te zijn maar juist kan dienen als inspiratiebron voor nieuwe ontwikkelingen. Essentieel in dit proces is dat de aanwezigheid van eventuele cultuurhistorische waarden in een vroegtijdig stadium bij de planvorming wordt betrokken.

Monumentenbeleid

Monumenten en andere elementen van cultuurhistorisch belang dienen tot uitdrukking te komen in het bestemmingsplan. Ingrepen op het kadastrale perceel waarop een beschermd monument staat zijn vergunningplichtig. Het erfgoedbeleid richt zich op bescherming van archeologische, historisch-geografische en bouwkundige waarden.

Cultuurhistorische Waardenkaart

De provincie Noord-Holland heeft een Cultuurhistorische Waardenkaart samengesteld, waarop voor de drie cultuurhistorische disciplines (historische (steden) bouwkunde, historische geografie en archeologie) een waardering is afgebeeld. Deze is vooral bedoeld als hulpmiddel bij de inrichting van de ruimte in Noord-Holland. Wat betreft archeologie moet de kaart als indicatief worden beschouwd aangezien de meeste archeologische vindplaatsen (nog) onbekend zijn omdat ze onder het maaiveld verborgen liggen. Om te voorkomen dat waardevolle informatie verloren gaat dienen deze overblijfselen in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming te worden gelocaliseerd en gewaardeerd door middel van een archeologisch vooronderzoek.

Archeologiebeleid Provincie Noord-Holland

De provincie Noord-Holland streeft naar het behoud van het erfgoed in de bodem (in situ). Ten einde het behoud van archeologische waarden zoveel mogelijk te waarborgen zal de provincie in zowel haar eigen plannen als in door de provincie te toetsen plannen het behoud als afwegingscriterium laten mee wegen. Is behoud in situ niet mogelijk dan dient de informatie te worden veiliggesteld door middel van een wetenschappelijk verantwoord onderzoek (behoud ex situ).

Archeologie is één van de provinciale speerpunten in het provinciaal ruimtelijke ordening beleid. Het in de wet op de ruimtelijke ordening voorgeschreven vooronderzoek naar aanwezige belangen door de gemeente dient ook archeologie te bevatten. Er dient vervolgens een expliciete afweging gemaakt te worden van de aanwezige belangen. Een belangrijk instrument voor het beleid is de Cultuurhistorische Waardenkaart. Bij toetsing van bestemmingsplannen wordt nagegaan of bij de planvorming voldoende archeologisch vooronderzoek is verricht om tot een evenwichtige besluitvorming te komen. Terreinen van hoge en zeer hoge waarde dienen in bestemmingsplannen te worden aangegeven en beschermd te worden door middel van een aanlegvergunning.

Gedragslijn compensatie

De aantasting van cultuurhistorisch waardevolle terreinen dient zoveel mogelijk voorkomen te worden. Bij (dreigend) verlies van deze waarden kan compensatie worden toegepast. Deze gedragslijn geldt voor een inventariserend en eventueel waarderend onderzoek waarna een zorgvuldige afweging mogelijk is.

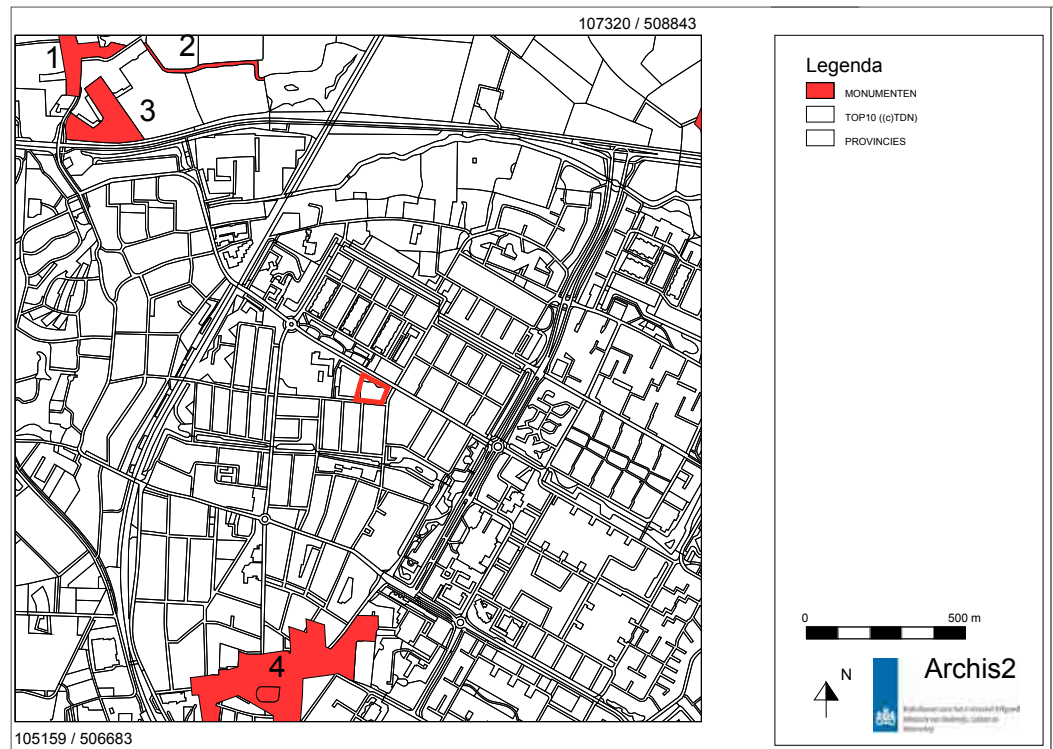
Europa en archeologie

Het “Verdrag van Malta” (het Europese verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed) heeft als uitgangspunt het waar mogelijk behoud van archeologische waarden. Bij de ontwikkeling van ruimtelijk beleid moet het archeologisch belang, of beter: het cultuurhistorisch belang, vanaf het begin meewegen in de besluitvorming. Het verdrag van Malta is in april 2006 vastgelegd in de monumentenwet.

De provincie Noord-Holland implementeert het gedachtegoed van het Verdrag van Malta door middel van de gedragslijn compensatie.

UNESCO

In Nederland zijn een klein aantal cultuurhistorische locaties op de werelderfgoedlijst van Unesco geplaatst. Binnen het plangebied staan geen locaties op de werelderfgoedlijst.

Afbeelding 2: Het plangebied (rood omkaderd) op de monumentenkaart. Zichtbaar zijn:

- 1: De historische kern van Bakkum*
- 2: Het 12de eeuwse Zuiddijkje*
- 3: Terrein met sporen van landbouw en bewoning uit de vroege middeleeuwen*
- 4: Historische kern van Castricum, met daarbinnen het 12de eeuwse kerkje*

3. Doel en methoden van het bureauonderzoek

Een bureauonderzoek heeft als doel het aan de hand van bestaande bronnen verzamelen van informatie over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een bepaald gebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, het karakter en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit van de archeologische waarden. Afhankelijk van de omvang van de werkzaamheden, de aard van de aanleiding tot het onderzoek en de vraagstelling, zullen aanvullende gegevens verzameld dienen te worden.

Door middel van een archeologisch bureauonderzoek kan in een vroegtijdig stadium van de planvorming rekening worden gehouden met de eventuele aanwezigheid van archeologische waarden in de bodem. Het resultaat is een standaardrapport met een gespecificeerd verwachtingsmodel, op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek (zie ook in bijlage: Stappenplan Archeologie).

Bij een bureauonderzoek worden bronnen geraadpleegd die informatie verschaffen over de geologie en archeologie van het betreffende gebied. Onder andere wordt gebruik gemaakt van:

1. Kaartmateriaal, zoals bodemkundige, geomorfologische, geologische en historische kaartgegevens.
2. Gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het gebied uit de database van het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
3. Lokale contactpersonen van de Archeologische Werkgemeenschap Nederland (AWN).
4. Archeologische regiospecialisten.
5. Relevante geologische, historische en archeologische literatuur

4. Aardwetenschappelijke gegevens

De volgende aardwetenschappelijke gegevens zijn bekend van het plangebied:

Type gegevens	Bron
Geologie	Geologische kaart van Nederland (TNO), de Mulder e.a. 2003
Geomorfologie	ARCHISII Geomorfologie
Bodemkunde	Bodemkaart van Nederland, Schaal 1 : 50 000, 1995
Loop Oer-IJ	Vos e.a. 2010

Tabel I: Aardwetenschappelijke gegevens

Genese van het landschap

Aan het begin van het Holoceen, rond 8800 v. Chr., vond door opwarming van het klimaat een stijging van de zeespiegel plaats. Aan de nieuw ontstane kustgebieden ontstond een systeem van strandwallen, wadden en kwelders, waarachter zich veen vormde. Castricum bevindt zich in het gebied van het Oer-IJ estuarium, dat zich vanaf het zeegat bij Castricum tot aan Amsterdam uitstrekte. Rond 1000 v. Chr. lag de huidige locatie van Castricum op een eiland in de monding van het zeegat. In de laatste paar eeuwen voor het begin van de jaartelling ontstond een nieuwe verbinding tussen het achterland en de zee via het huidige

IJsselmeer. Omdat het Oer-IJ niet meer het enige afwateringskanaal naar de zee toe vormde slibde het langzaam dicht en werd Castricum deel van het vasteland. Door dit proces van vervening, dichtslibben en het feit dat het de loop van het Oer-IJ zich voortdurend verplaatste betekent dat Castricum zich in een zeer dynamisch systeem bevond, waar veel verschillende afzettingen kunnen worden verwacht. De planlocatie lijkt zich vanaf ca. 1000 v. Chr. op droog land te hebben bevonden. De ligging van Castricum ten opzichte van het Oer-IJ is weergegeven in afbeeldingen 3, 4 en 5.

Geo(morfo)logie

Castricum ligt grotendeels in het laagpakket van Walcheren, een laag van zeeklei en -zand die werd afgezet tijdens doorbraken in een gesloten kuststelsel. Ten westen van de planlocatie liggen de laagpakketten van Schoorl en Zandvoort aan de oppervlakte, bestaande uit duin- en strandzand. Ten oosten van Castricum ligt het laagpakket van Walcheren op de laagpakketten van Schoorl en Zandvoort. Alle drie de pakketten behoren tot de Formatie van Naaldwijk. Het moet wel opgemerkt worden dat deze drie bodemprofielen dicht naast elkaar liggen: door het veranderlijke prehistorische landschap zouden ze in elkaar kunnen uitwijken.

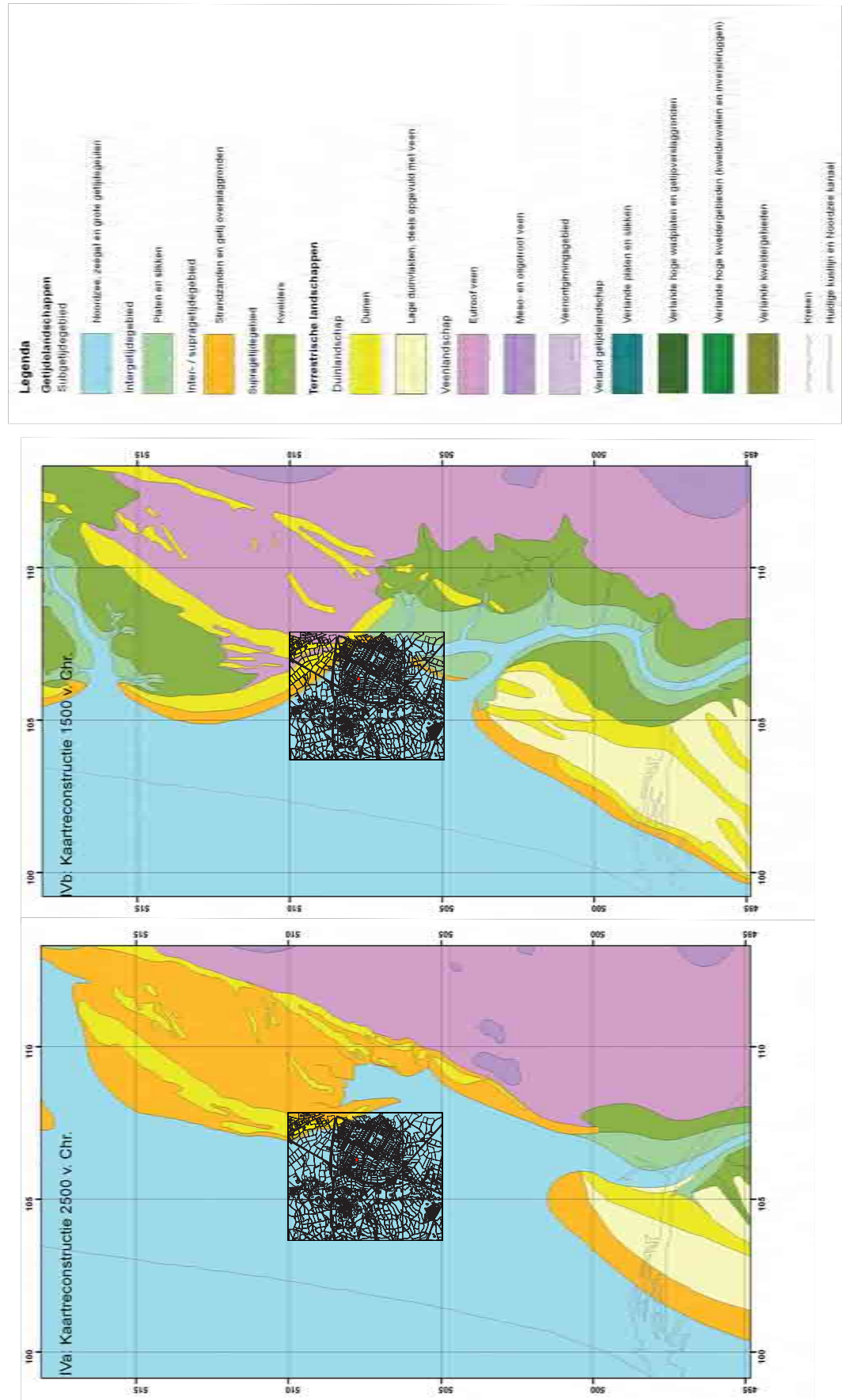
Bodemopbouw

Vanwege de stedelijke bebouwing van Castricum staat de bodem van de onderzoekslocatie niet expliciet aangeduid op de bodemkaart van Nederland (kaartblad 19). Het grootste deel van de gronden rondom Castricum bestaat echter uit kalkhoudende vlakvaaggronden van matig fijn zand, op de meeste plaatsen bedekt met een zavel- of kleidek van 15 á 40 cm diep. Deze gronden worden aangeduid met de code Zn50A/kZn50A. Ook voorkomend in de regio zijn kalkloze vlakvaaggronden en gooreerdgronden met leemarm en zwak lemig fijn zand (Zn21/pZn21), duinvaaggronden met fijn zand (Zd20A), hoge zwarte enkeerdgronden (zEZ21), knippige poldervaaggronden met zavel (gMn52C) of klei (gMn82C) en kalkarme leek-/woudeerdgronden met zavel (pMn55C). De grondwatertrappen in het gebied variëren tussen de II en VII. Bij een grondwatertrap van II geldt een GHG (gemiddeld hoogste grondwaterstand) van <40 cm beneden het maaiveld en een GLG (gemiddeld laagste grondwaterstand) tussen de 50 en 80 cm beneden het maaiveld. Bij een grondwatertrap van VII is de GHG echter >80 cm beneden het maaiveld en de GLG >160 cm beneden het maaiveld.

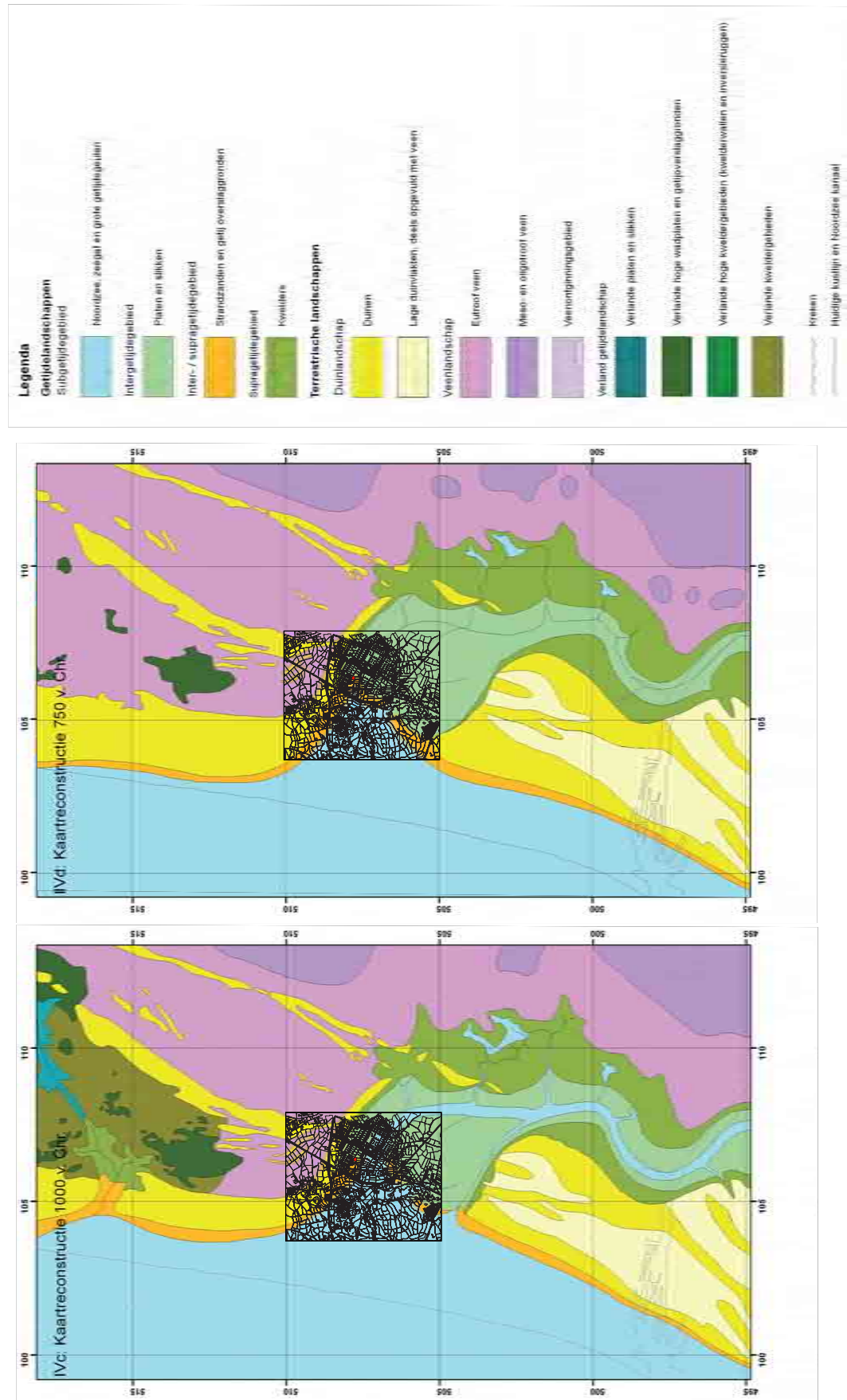
Verwachting prehistorische bewoning op basis van de aardwetenschappelijke gegevens

Vanaf in ieder geval 2500 v. Chr. werden de hogere strandwallen binnen het Oer-IJ estuarium bewoond. De bewoners begonnen na verloop van tijd ook het lager gelegen land te gebruiken. Het landschap bood voldoende mogelijkheden voor bewoning en de populatie van het huidige Noord-Holland groeide. Bewoning bij Castricum werd aantrekkelijk met het dichtslibben van de monding van het Oer-IJ. Hoewel vernatting en de daarmee samenhangende vervening een rol speelden, met name tussen 200 en 650 AD, bleven er altijd mensen wonen, die zich konden terugtrekken op de strandwallen. De bevolkingsaantallen waren echter wel afhankelijk van de leefomstandigheden (Dekkers e.a. 2006).

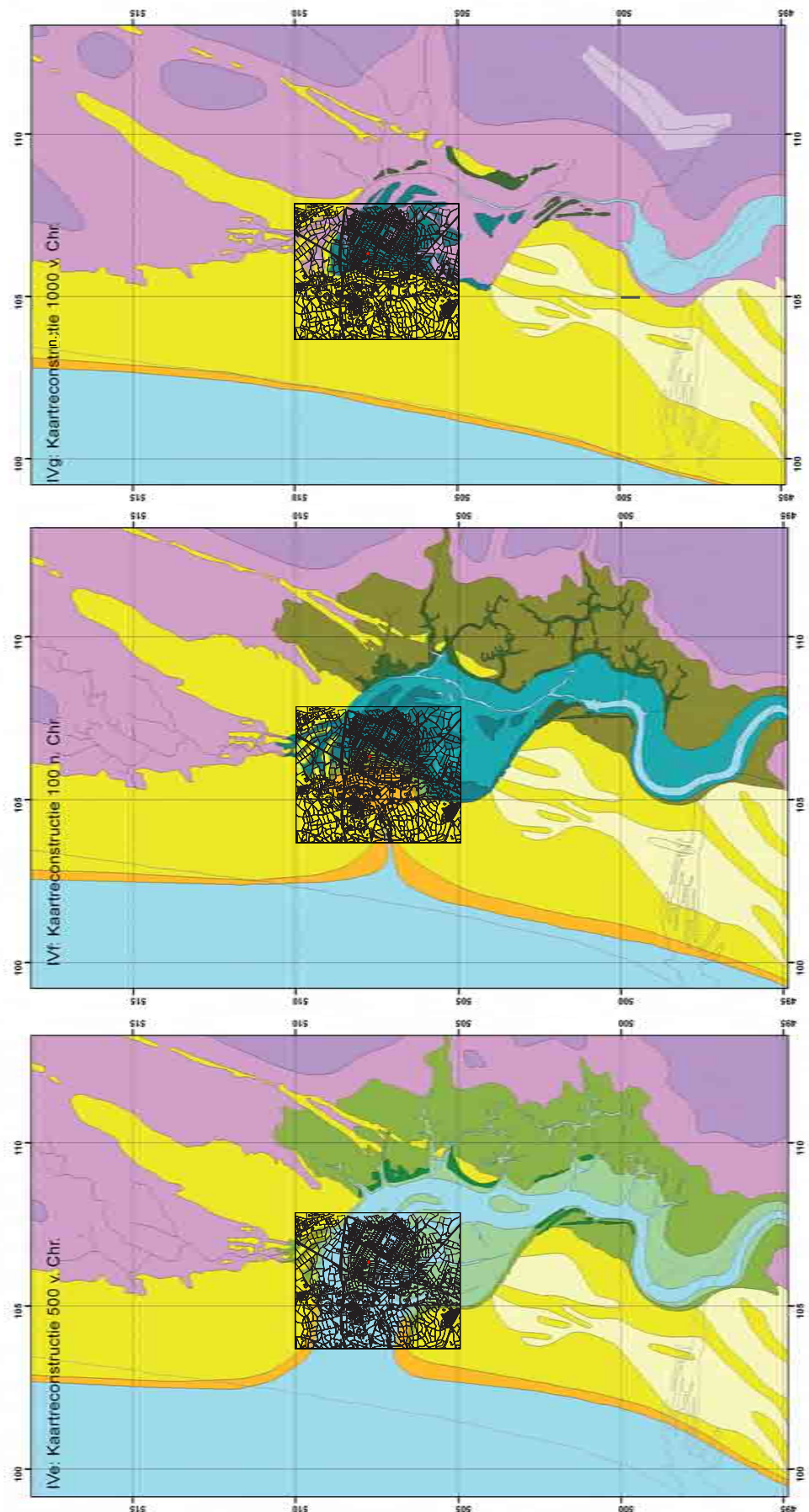
Spoor- en vondstconcentraties uit de vroegste bewoningsperiode en de 'natte' periodes, zoals tussen 200 en 650 AD, zullen voornamelijk op de oude strandwallen te vinden zijn. Overblijfselen uit andere periodes kunnen echter over het gebied verspreid liggen. Zoals te zien op afbeeldingen 3, 4, 5 en 11 bevindt Castricum zich deels op een voormalige strandwal, de planlocatie zelf lag echter pas vanaf ca. 1000 v. Chr. droog.

Afbeelding 3: De huidige ligging van Castricum en het plangebied (in rood) geplot op de loop van en de situatie rond het Oer-IJ in 2500 v. Chr. en 1500 v. Chr.

Afbeelding 4: De huidige ligging van Castricum en het plangebied (in rood) geplot op de loop van en de situatie rond het Oer-IJ in 1000 v. Chr. en 750 v. Chr.

Afbeelding 5: De huidige ligging van Castricum en het plangebied (in rood) geplot op de loop van en de situatie rond het Oer-IJ in 500 v. Chr., 100 AD en 1000 AD.
Zie voor legenda afbeelding 3 en 4

Afbeelding 7: Kaart van Rollerus uit 1737. Het plangebied, binnen de rode omkadering, is uitvergroot in afbeelding 8

6. Bekende archeologische waarden

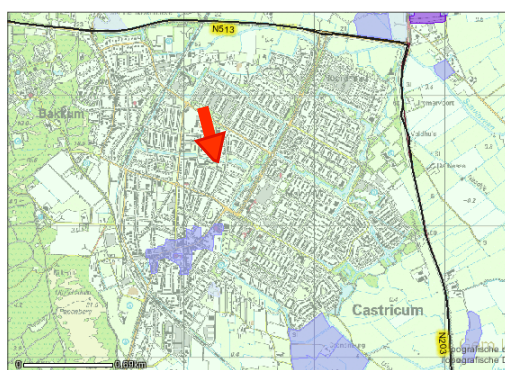
De volgende archeologische (indicatieve) waarden zijn bekend voor het plangebied en de directe omgeving daarvan.

Type gegevens	Gegevensomschrijving
Cultuurhistorische Waardenkaart provincie Noord-Holland (CHW NH)	Lage historisch geografische waarde, lage bouwkundige waarde, lage archeologische waarde
IKAW ARCHISII	Hoge trefkans
Waarnemingen ARCHISII	Diverse vondstclusters en losse vondsten
Monumenten ARCHISII	4660, 13939/1884, 13940, 13941
Onderzoeksmeldingen ARCHISII	9101/12407/27244, 5223/10313, 13196/21045/43050, 15832, 18231, 24685/25881

Tabel III: Archeologische (indicatieve) waarden

Op de Cultuurhistorische Waardenkaart van Noord-Holland (CHW NH) staan in de buurt van het plangebied locaties met hoge waarden op het gebied van archeologie, bouwkunde en historische geografie (afbeelding 10).

Enkele gebieden met een hoge archeologische waarde in de buurt van het plangebied zijn bijvoorbeeld de historische kern van Limmen en Castricum zelf. De hoge waarden op historisch-geografisch gebied zijn naar aanleiding van de onregelmatige blokverkaveling rondom Castricum. Het plangebied zelf heeft op de Cultuurhistorische Waardenkaart echter geen waarde.

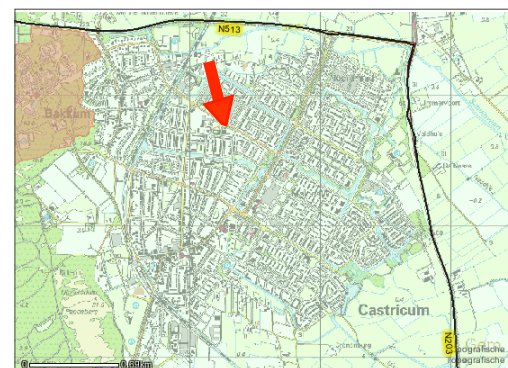
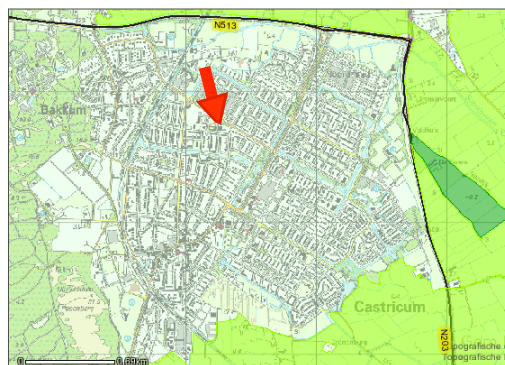
Afbeelding 10: De Cultuurhistorische Waardenkaart van Noord-Holland.

Linksboven: archeologie (lichtpaars grote waarde, paars zeer grote waarde)

Links-onder: historisch-geografisch (lichtgroen grote waarde, groen zeer grote waarde)

Rechts-onder: bouwkundig (rood grote waarde)

Het onderzoeksgebied bij de rode pijl.

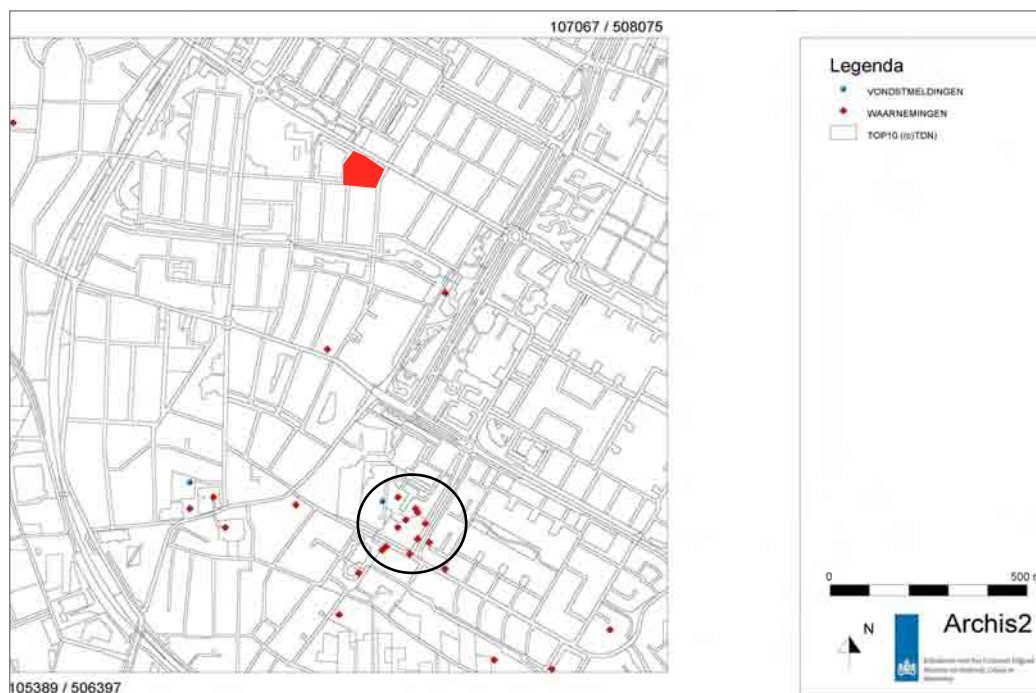
Afbeelding 11: Het plangebied (in rood) op de IKAW

Een ander instrument voor archeologische waardebeoordeling is de IKAW, de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden. Op deze kaart staat de trefkans van archeologische sporen en vondsten aangeduid. Het plangebied heeft op de IKAW een hoge trefkans (afbeelding 11). De verschillen tussen de waarden van het plangebied op de Cultuurhistorische Waardenkaart en de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden worden veroorzaakt door de verschillende criteria die beide kaarten in hun oordeelvorming hanteren. De CHW NH gaat uit van reeds bekende waarden van gebieden die eerder zijn onderzocht en vult aan de hand daarvan de overige gebieden in. De IKAW baseert zijn trefkansen op het oorspronkelijke landschap van het gebied en de mogelijkheden die dat landschap tot bewoning bood. Aangezien er in de omgeving van de onderzoekslocatie geen terreinen van archeologische, bouwkundige of historisch-geografische waarde zijn aangetroffen heeft het gebied een lage waarde op de CHW NH. Het gebied bevindt zich echter op gronden die vanaf 1000 v. Chr. regelmatig droog kwamen te liggen en zodoende een aantrekkelijke plaats voor bewoning vormden en waarop in het verleden veel archeologische vondsten zijn ontdekt. Hierom heeft het gebied een hoge waarde op de IKAW.

In het plangebied en in de directe omgeving ervan zijn nog geen archeologische vondsten of waarnemingen bekend. Het vondstencluster ten zuiden van het plangebied (zwart omcirkeld) hangt samen met het onderzoek naar de archeologische sporen en vondsten in plangebied De Boogaert door Hollandia Archeologen (afbeelding 12).

Archeologische onderzoeken in de regio

De werkgroep “Oud Castricum” heeft zich door de jaren heen met enthousiasme aan de archeologie van de stad gewijd. Onder anderen de heer van Deelen publiceerde veelvuldig over het onderwerp. In zijn boek over de geschiedenis van Castricum en Bakkum beschrijft hij enkele van zijn eigen waarnemingen. Op verschillende locaties binnen Castricum zag

Afbeelding 12: Waarnemingen en vondstmeldingen in de omgeving van het plangebied (rood omkaderd). Zwart omcirkeld het vondstencluster dat samenhangt met opgraving de Boogaert.

hij op dieptes tussen 1 en 3 m onder het maaiveld sporen variërend van de IJzertijd tot ca. 1000 AD (van Deelen 1981).

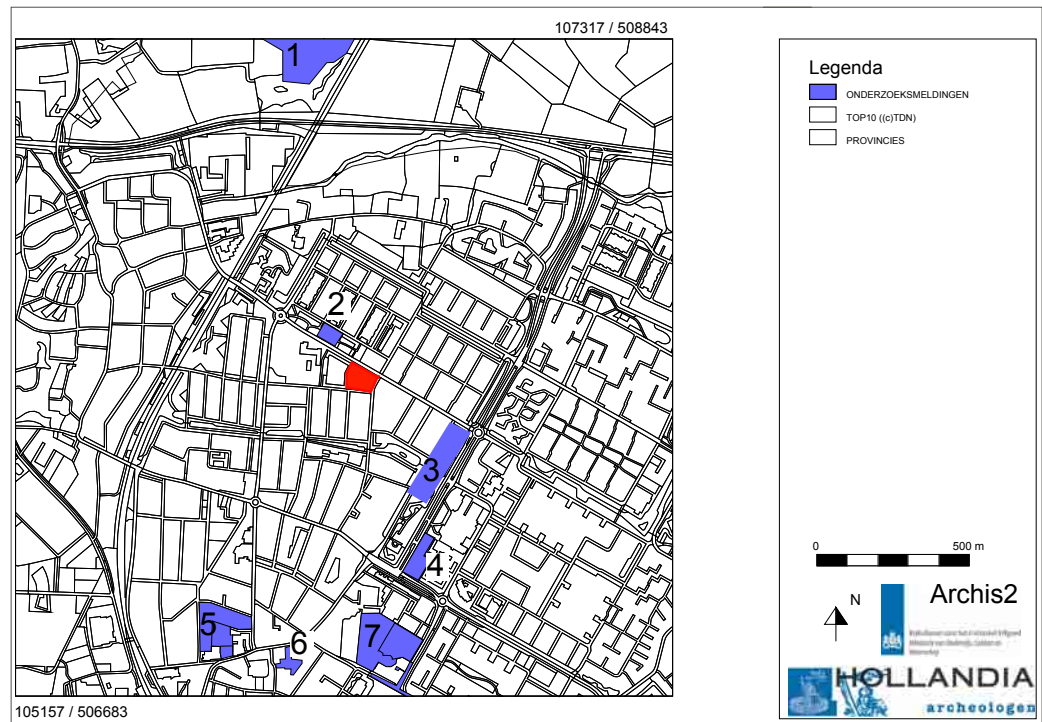
In de omgeving van het plangebied zijn meerdere archeologische onderzoeken uitgevoerd. Van enkele zal ik in dit hoofdstuk een korte beschrijving geven.

1: Bleumerweg

Tijdens een booronderzoek door amateurarcheologen werden op deze locatie twee cultuurlagen aangetroffen: één van 40 tot 80 cm onder het maaiveld, de tweede van 80 tot 120 cm onder het maaiveld. Op basis van deze gegevens werd besloten tot een proefsleuvenonderzoek, uitgevoerd door Hollandia Archeologen. Hierbij werd geconcludeerd dat een groot deel van het terrein was verstoord. Archeologische sporen werden niet aangetroffen (Vaars & van den Berg 2003). 200 m ten noorden van de locatie werd tijdens een onderzoek door RAAP een vermoedelijke vroeg-middeleeuwse nederzetting aangeboord. Deze lag op een diepte van ca. 1 m onder het maaiveld (de Kort 2004).

2: Kortenaerplantsoen

Tijdens een inventariserend veldonderzoek door de Steekproef in 2007 naar een terrein aan het Kortenaerplantsoen, ca. 100 m ten noord-westen van het plangebied, werd geconcludeerd dat de bodem aldaar tot ca. 1 m onder het maaiveld was verstoord. Onder de verstoring werden geen archeologische sporen aangetroffen (Tulp 2006).

Afbeelding 13: Enkele onderzoeksgebieden (in blauw) in de omgeving van het plangebied (in rood). Enkele niet-relevante onderzoeken zijn verwijderd, locatie Willem de Rijkelaan is door de auteur toegevoegd en heeft geen ARCHISII-nummer omdat het hier om een amateur-opgraving gaat. De onderzoeken staan hieronder beschreven.

3: Willem de Rijkelaan

In 1971 vond een uitgebreide opgraving aan de Willem de Rijkelaan plaats door de werkgroep “Oud Castricum”. Hierbij werden afvalkuilen, geulen en waterputten opgegraven die uit de 8ste-9de eeuw dateerden. De cultuurlaag begon op ca. 30 cm onder het maaiveld, de waterputten waren in sommige gevallen doorgegraven tot ca. 250 cm onder het maaiveld. De diverse houten constructies van deze putten waren goed bewaard gebleven (AWN 1982).

4: Raadhuisplein

Het archeologische bedrijf Vestigia raadde naar aanleiding van een bureauonderzoek een verder booronderzoek aan voor deze locatie. Er gold voor het plangebied een hoge treffkans voor archeologische sporen en vondsten uit de late ijzertijd, de Romeinse tijd en de middeleeuwen (van den Berg e.a. 2008). Een vervolgonderzoek door RAAP leverde echter geen archeologische resten op.

5: Bakkerspleintje

Een proefsleuvenonderderzoek van het AAC wees uit dat dit terrein voor het grootste deel tot een diepte van ca. 1 m onder het maaiveld verstoord was. In een klein deel van het plangebied zijn echter sporen aangetroffen die dateren van de ijzertijd tot de nieuwe tijd, tot aan een diepte van ca. 90 cm onder het maaiveld (Lange 2006). Een aanvullend proefsleuvenonderzoek in 2008 leverde met name sporen op uit de Romeinse tijd. Deze lagen wat dieper onder het maaiveld, op ca. 160 cm. Als toplaag was er echter een bouwvoor van ca. 1 m aanwezig (Sam 2008).

6: Schoolstraat

Archeologisch bedrijf Becker & van der Graaf voerde in 2006 een bureau- en booronderzoek uit naar deze locatie. Hoewel in het bureauonderzoek werd aangegeven dat er kans bestond dat in dit gebied sporen uit de Romeinse tijd en de late middeleeuwen/nieuwe tijd voorkwamen werden deze tijdens het booronderzoek niet aangetroffen. Het terrein was deels verstoord (Moerman 2006).

7: de Boogaert

Op de locatie van stichting zorgcentrum de Boogaert werd in 2007, vanwege sloop en nieuwbouw van het centrum, door Hollandia Archeologen begonnen aan een veldonderzoek. Dit naar aanleiding van een veldonderzoek van RAAP, waarin naar voren kwam dat op deze locatie waarschijnlijk twee Romeinse vindplaatsen aanwezig waren. Het project werd, evenals de verbouwing van het zorgcentrum, in fases opgedeeld. De werkputten van de eerste fase werden in 2007 geopend. Hierbij werden de Romeinse vindplaatsen inderdaad aangetroffen. De vondstenconcentraties en sporen bevonden zich op ca. 90 cm onder het maaiveld (Gerritsen & Vaars 2007).

Tijdens de tweede fase van de opgraving, in 2010, werden behalve Romeinse sporen ook twee menselijke skeletten gevonden, uit de 2de-3de eeuw AD. Deze bevonden zich in een greppel op ca. 1,5 m onder het maaiveld (de Koning in prep.).

8: Castricum-Oosterbuurt

In 1995-'96 vond een grootschalige opgraving plaats in de Oosterbuurt, waarbij een grote hoeveelheid sporen en vondsten (waaronder dierlijke en menselijke skeletresten, aardewerk en metaal) werd aangetroffen. Dit gebied bleek gedurende lange tijd bewoond en gebruikt als agrarisch gebied. Er werden diverse periodes onderscheiden: van periode I (vanaf eind 1e/begin 2e eeuw AD) tot periode V (tot de 12e eeuw). In de 14e eeuw werd enkele honderden meters naar het zuiden het latere huis Cronenburg gebouwd, de mogelijke samenhang tussen beide sites is echter nog onduidelijk.

Vóór deze opgraving plaatsgevonden hadden werd aangenomen dat de

oorspronkelijke bewoners van Castricum en omgeving het gebied rond 260/270 verlieten, waarna het voor lange tijd in onbruik raakte. De opgraving in Oosterbuurt wees uit dat deze bewoning in ieder geval tot het eind van de 3e eeuw werd doorgezet: enkele menselijke skeletten dateerden uit deze periode.

Voor de tijd tussen periode III (tot de 2e helft 4e eeuw) en periode IV (vanaf eind 7e eeuw) werden geen sporen van bewoning en activiteiten gevonden. Dit is echter geen sluitend bewijs dat er in die tijd geen mensen in het gebied actief waren (Hagers & Sier 1999) (Dekkers e.a. 2006).

Afbeelding 14: Locatie opgraving Castricum-Oosterbuurt (in rood) op de topografische kaart

7. Archeologische verwachting

Uit bureauonderzoek is duidelijk geworden dat de onderzoekslocatie zich in een gebied bevindt waar in theorie al vanaf 1000 v. Chr. bewoning mogelijk was, hoewel voor zover nu bekend de eerste bewoning van Castricum uit de 3e eeuw v. Chr. stamt. Hierop is ook de hoge archeologische verwachting zoals weergegeven in de IKAW gebaseerd. Archeologische vondsten tonen aan dat het gebied intensief bewoond is vanaf de 2e eeuw AD.

In theorie zouden binnen het plangebied sporen uit de vroegste bewoningsperiode van Castricum gevonden kunnen worden. De overblijfselen, mits aanwezig, zullen echter zeer waarschijnlijk dateren uit de Romeinse tijd, de middeleeuwen of de nieuwe tijd.

Gebaseerd op de resultaten van andere onderzoeken in de omgeving van het plangebied zullen eventuele sporen en vondsten zich op een diepte van 30 cm - 1 m onder het maaiveld bevinden, waarbij sporen als greppels, kuilen, paalgaten en putten in dieper gelegen lagen gegraven zijn.

Archeologische periode	Verwachting	Mogelijke resten en/of sporen	Relatieve diepte t.o.v. het maaiveld
Neolithicum	Zeer laag	-	-
Bronstijd	Laag	Sporen bebouwing, landbouw. Kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, houtskool.	Oude duinvlakte
IJzertijd	Gemiddeld	Sporen bebouwing, landbouw. Kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, houtskool.	1,5 m -30 cm onder maaiveld
Romeinse tijd	Hoog	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, metaal. Organische resten, gebruiksvoorwerpen	1,5 m -30 cm onder maaiveld
Middeleeuwen	Hoog	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, metaal, glas. Organische resten, gebruiksvoorwerpen	1,5 m -30 cm onder maaiveld
Nieuwe tijd	Laag	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, metaal, glas. Organische resten, gebruiksvoorwerpen	In of vlak onder bouwvoor

Tabel IV: Archeologische verwachting

8. Samenvatting en advies

Ten einde de archeologische waarde van het plangebied Paulusschool te bepalen zijn de relevante historische en archeologische bronnen geraadpleegd. Aan de hand van de verzamelde gegevens is voor de onderzoekslocatie een archeologische verwachting opgesteld. Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat zich op een diepte van gemiddeld 1 m onder het maaiveld archeologische sporen en vondsten kunnen bevinden.

Bij het verschijnen van dit rapport was echter niet bekend tot op welke diepte de bouwwerkzaamheden op de locatie Paulusschool de grond zullen gaan roeren. Tevens is onbekend hoe diep de huidige bebouwing de grond al heeft verstoord. Niettemin kunnen gegraven sporen, zoals welke beschreven in hoofdstuk 7, dieper reiken dan 1 m onder het maaiveld en zodoende bewaard zijn gebleven terwijl de hoger gelegen cultuurlaag wellicht deels of volledig verstoord is.

Op basis van deze bevindingen bevelen wij een archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven aan, die ten minste 5% van het plangebied beslaan.

De aanwezigheid en kwaliteit van de in hoofdstuk 7 genoemde sporen en vondsten kunnen met deze methode mogelijk in voldoende mate worden aangetoond om tot een definitief selectieadvies te komen (Bijlage, paragraaf II).

Naar aanleiding van de voltooide bouwplannen zal voor aanvang van dit inventariserend veldonderzoek een PvE (Programma van Eisen) en een PvA (Plan van Aanpak) moeten worden opgesteld.

9. Literatuur

- AWN, 1982: *Vroeg-middeleeuwse waterputten en andere archeologische vondsten te Castricum. Archeologische waarnemingen in 1971 gedaan bij de aanleg van de vijverpartij tussen de Willem de Rijkelaan en de Soomerwegh, ten zuiden van de aansluiting met de Oranjelaan*
- Berg, J., van den/M. Diepeveen-Jansen/L. Haaring 2008: *Raadhuisplein 1 te Castricum, gemeente Castricum Een Bureauonderzoek*. Vestigia 463. Amersfoort
- Deelen, D., van, 1981. *Historie van Castricum en Bakkum*. Schoorl
- Dekkers, C./G. Dorren/R. van Eerden, 2006: *Het land van Hilde. Archeologie in het Noord-Hollandse kustgebied*. Haarlem
- Gerritsen, S./J.P.L. Vaars, 2007: *Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) en definitief onderzoek "De Boogaert", gemeente Castricum*, Hollandia reeks 143. Zaandijk
- Hagers, J-K.A./M.M. Sier, 1999: *Castricum-Oosterbuurt, bewoningssporen uit de Romeinse tijd en middeleeuwen*. ROB Rapportage Archeologische Monumentenzorg 53. Amersfoort
- Kort, W., de., 2004: *Onderzoeksgebied Bleumerweg te Bakkum. Gemeente Castricum. Een inventariserend archeologisch onderzoek*. RAAP notitie 648. Amsterdam
- Lange, S., 2006: *Het Bakkerspleintje in Castricum. Inventariserend veldonderzoek op het Bakkerspleintje, gemeente Castricum*. AAC notitie 31. Amsterdam.
- Moerman, S., 2006: *Inventariserend veldonderzoek, verkennende fase Schoolstraat/Dorpsstraat in Castricum, gemeente Castricum*. Katwijk
- Mulder, E.F.J., de, et al, 2003: *De ondergrond van Nederland*. Groningen
- Sam, L.A. 2008: *Inventariserend veldonderzoek in het plangebied Bakkerspleintje, gemeente Castricum (Noord-Holland)*. AAC notitie 71. Amsterdam.
- Tulp, C. 2006: *Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek aan het Kortenaerplantsoen te Castricum (NH.) Steekproef-rapport 2006-02/05*. Zuidhorn
- Vaars, J.P.L./G.T.C. van den Berg, 2003: *Proefsleuvenonderzoek Bleumerweg Bakkum-Noord (gemeente Castricum)*, Hollandia reeks 27. Zaandijk.
- Vos, P.C./R. A. van Eerden/J. de Koning, 2010: *Paleolandschap en archeologie van het PWN duingebied bij Castricum. Rapportage van een multidisciplinair onderzoeksprogramma uitgevoerd naar aanleiding van geologische en archeologische veldopnamen in acht bouwputten gelegen binnen het duinwaterwingebied van PWN bij Castricum*.
- Weerts, H./P. Cleveringa/W. Westerhoff/P. Vos, 2006: *Nooit meer; afzettingen bij Duinkerke en Calais*, *Archeobrief*, 28-34.
- Westerhoff, W.E./E.F.J. de Mulder/W. de Gans, 1987: *Toelichtingen bij de geologische kaart van Nederland 1:50.000. Blad Alkmaar West (19W) en Blad Alkmaar Oost (19O)* Haarlem

Bijlage: Stappenplan archeologie

In het “stappenplan archeologie” wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied.

Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke-orderingsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RACM, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- * aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- * beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- * beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch geografische gegevens
 - o een korte impressie over de onstaansgeschiedenis van het landschap
 - o een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- * beschrijven bekende archeologische waarden
 - o archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RACM. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
 - o archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RACM aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewonings-sporen uit het verleden;
- * beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
 - o aan de hand van de door de RACM ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch

- onderzoek in aanmerking;
- o aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- * rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgtraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA).

Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- * non-destructieve methoden: geofysische methoden ;
- * weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- * destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Nadere toelichting onderzoeksmethoden: 1 en 2: Bij non-destructieve methoden moet men denken aan elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden, eventueel in combinatie met remote sensing technieken

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het “belopen” van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn . De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek . Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven. Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: RACM